

ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГА ПРО ПОЛІТИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ФЕНОМЕНИ

LORENZO LUZURIAGA ABOUT POLITICAL AND PEDAGOGICAL PHENOMENA

У статті розкриваються окремі аспекти оригінальної педагогічної концепції видатного іспанського науковця, педагога Лоренсо Лузуріаги. З'ясовуються погляди Лоренсо Лузуріаги на деякі політико-педагогічні феномени – релігійне виховання, народну освіту, законодавство про освіту.

Політична педагогіка – самостійний напрям іспанської наукової педагогіки, що виокремився наприкінці XIX ст. і був тісно пов'язаний із соціальною педагогікою. Предмет політичної педагогіки і сукупність явищ, які мають включатися до її дослідницького поля, іспанськими науковцями протягом XX ст. визначалися по-різному. У педагогічній концепції Лоренсо Лузуріаги політична педагогіка представлялася як наука, що має на меті дослідження відношення “виховання – держава”. Іспанський науковець довів, що, вийшовши з надр соціальної педагогіки, політична педагогіка сконцентрувалася на вивченні своєрідних феноменів – законодавства про освіту, народної освіти, релігійного виховання та інших.

Відповідно до педагогічного вчення Лоренсо Лузуріаги вирізнення політико-педагогічних явищ мало кілька сенсів. По-перше, сприяло розширенню наукового уявлення про об'єктивний світ педагогічних феноменів і процесів та можливостей фрагментації цього світу в процесі пізнання. По-друге, виділення самостійного спектру політико-педагогічних явищ уможливило простежування основних історичних і сучасних тенденцій розвитку освіти в контексті змін інститутів влади, а також сприяло уточненню множини педагогічних категорій та понять, зокрема концептів “народна освіта”, “національна освіта”, “державна освіта”, “приватна освіта”, “міжнародна освіта”. По-третє, наукове вивчення політико-педагогічних феноменів мало значущий практичний сенс, на переконання Лоренсо Лузуріаги, адже в політичній історії різних країн освітній фактор часто грав вирішальну роль у державотворчих процесах.

Основна ідея Лоренсо Лузуріаги стосовно політичної педагогіки полягала в тому, що поза політичною педагогікою складно було би сформулювати наукові уявлення про роль держави в гарантуванні й захисті громадянського права на освіту та про значення освіти в державотворенні та прогресуванні народів.

Ключові слова: Лоренсо Лузуріага, політична педагогіка, політико-педагогічні феномени, законодавство про освіту, народна освіта, релігійне виховання, держава, право на освіту.

Some aspects of the original pedagogical doctrine of the outstanding Spanish scientist, teacher Lorenzo Luzuriaga have been analyzed in the article. Lorenzo Luzuriaga's views on some political and pedagogical phenomena – religious education, public education, legislation on education – have been revealed by the author. Political pedagogy is an independent branch of Spanish scientific pedagogy that emerged at the end of the 19th century and was closely connected with social pedagogy. The subject of political pedagogy and the set of phenomena that should be included in its research field, by Spanish scientists during the 20th century were defined differently. In the pedagogical concept of Lorenzo Luzuriaga, political pedagogy was presented as a science aimed at studying the relationship between “education and the state”. The Spanish scientist proved that, emerging from the depths of social pedagogy, political pedagogy concentrated on the study of peculiar phenomena – legislation on education, public education, religious education and others.

According to the pedagogical doctrine of Lorenzo Luzuriaga, the separation of political and pedagogical phenomena had several meanings. First, it contributed to the expansion of the scientific understanding of the objective world of pedagogical phenomena and processes and the possibilities of fragmentation of this world in the process of cognition. Secondly, the selection of an independent spectrum of political and pedagogical phenomena made it possible to trace the main historical and modern trends in the development of education in the context of changes in government institutions, and also contributed to the clarification of a number of pedagogical categories and concepts, in particular the concepts of “public education”, “national education”, “state education”, “private education”, “international education”. Thirdly, the scientific study of political-pedagogical phenomena had significant practical meaning, because in the political history of various countries the educational factor often played a decisive role in state-building processes.

The main idea of Lorenzo Luzuriaga regarding political pedagogy was that outside of political pedagogy it would be difficult to form scientific ideas about the role of the state in guaranteeing and protecting the civil right to education and about the importance of education in the creation of a state and the progress of nations.

Key words: Lorenzo Luzuriaga, political pedagogy, political and pedagogical phenomena, legislation on education, public education, religious education, state, right to education.

УДК 37(09):37.013.42

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/49.1.4>

Зайченко Н.І.,

докт. пед. наук,

доцент кафедри соціальної роботи

та освітніх і педагогічних наук

Національного університету

«Чернігівський колегіум»

імені Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На межі XIX–XX ст. в іспанському педагогічному дискурсі поряд із концептом “соціальна педагогіка” набув поширення концепт “політична педагогіка”. Політична педагогіка розглядалася як невіддільний складник соціальної педагогіки, як похідна від неї. Від кінця XIX ст. зазначені концепти майже не вживалися в іспанському педагогічному дискурсі

незалежно один від одного. Протягом XX ст. в іспанській педагогічній науці робилися неодноразові спроби синтезувати теоретичні напрями соціальної педагогіки й політичної педагогіки та представити їх у своєрідному континуумі – цілісному неперервному утворенні, що найяскравіше за все вдалося зробити педагогові Лоренсо Лузуріазі (Lorenzo Luzuriaga Medina) (1889–1959)

в монографії “Соціальна і політична педагогіка”, вперше виданій у Буенос-Айресі в 1954 році.

На погляд Лоренсо Лузуріаги, політична педагогіка спрямована на вивчення відношення “виховання – держава” [1, с. 102]; вона охоплює “коло різних питань, котрі стосуються освіти в державі” [1, с. 106].

У праці “Педагогіка” (Буенос-Айрес, 1981 р.; вперше видано 1950 р.) науковець стверджував: “У цілому характер організації освіти може вивчатися з двох позицій – політичної педагогіки і педагогічної політики. <...> Під політичною педагогікою ми розуміємо дослідження, з теоретичної точки зору, зв’язків освіти з народним життям та особливо з державою, у той час як педагогічна політика, що також називається освітньою політикою, стосується конкретно освітньої справи, співвідноситься з місцем, часом, програмами й діями партій, діяльністю урядів тощо” [6, с. 257–258].

Відповідно до педагогічного вчення Лоренсо Лузуріаги політична педагогіка спрямована на розв’язання специфічних проблем в освітній галузі, зокрема питань, пов’язаних із церковним і державним втручанням в освітню сферу, визначенням співвідношення між державною та приватною освітою тощо. Становлення політичної педагогіки як самостійного наукового напрямку було обумовлено розвиненням національної освіти в різних країнах та закріпленням в основних законодавчих актах громадянського права на освіту. Від часу Французької революції утверджувалася практика включення до реформаторських програм і проєктів різними політичними партіями та групами питань стосовно освітньої сфери. Протягом ХІХ ст. у країнах Європи і США між політичними силами (наприклад, між політичними партіями консерваторів та демократів) точилася боротьба за вплив на народну освіту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження педагогічних поглядів Лоренсо Лузуріаги, зокрема поглядів на політико-педагогічні феномени, здійснювалося в контексті компаративного аналізу зарубіжного досвіду педагогічної теорії та практики (Т. Левченко, О. Локшина та ін.), а також історико-педагогічного аналізу освітніх пошуків і перетворень (Н. Дічек, В. Майборода, М. Ярмаченко та ін.). Висвітленню окремих аспектів науково-педагогічної спадщини Лоренсо Лузуріаги присвячені наукові публікації сучасних іспанських дослідників Е. Баррейро Родригеса (Н. Barreiro Rodriguez), Х. Руїса Берріо (J. Ruiz Berrio), Т. Дабусті де Муньос (Т. Dabusti de Muñoz), П. Маєстро (P. Maestro) та ін. Оригінальна педагогічна концепція Лоренсо Лузуріаги так само, як і постать видатного педагога, по сьогодні залишаються ще мало вивченими.

Мета статті – розкрити погляди визначного іспанського педагога, науковця Лоренсо Лузуріаги на деякі політико-педагогічні феномени.

Виклад основного матеріалу. У монографії “Соціальна і політична педагогіка” Лоренсо Лузуріага акцентував увагу на тому, що освітня політика в країні визначається насамперед тим, до якого політичного спектру належать урядові сили. Так, консервативна освітня політика не допускає жодних новацій на кшталт школи активної, автономії учнів, спільного навчання дівчат та хлопців; захищає авторитарну дисципліну в освітніх закладах. Для прикладу консервативної освітньої політики в історії Франції Лоренсо Лузуріага наводив наполеонівський березневий указ 1808 року, в якому проголошувалися принципами виховної системи “заповіді католицької релігії і вірність імператорові, імперській монархії та династії Наполеонів” [1, с. 131].

Ліберальна освітня політика орієнтується на свободу при фундації освітніх і виховних установ, ураховує інтереси політичної, релігійної та суспільної меншості в організації освіти. Вона виключає догматичне навчання релігії у школах, а також політично-партійних доктрин будь-якого ґатунку, хоча допускає і релігійне, і громадянське виховання. Взірцем ліберальної освітньої політики Лоренсо Лузуріага вважав французький закон про початкову освіту 1833 року, автором якого був міністр Франсуа Гізо [1, с. 132–133].

Найбільш послідовно ліберальну політику в галузі освіти, на думку іспанського педагога, проводила Велика Британія. “Країна останньою визнала втручання держави в навчання. У той час, як у Європі державна освіта поширилася ще в ХІХ столітті, в Англії вона не досягла свого розвитку й організації досі. Освіта була там, головним чином, справою суспільства, місцевих інституцій та церкви. Проте, враховуючи потреби, пов’язані із зростанням і концентрацією населення внаслідок промислового піднесення, а також враховуючи недоліки в існуючій освіті, держава дедалі більше вдавалася до втручання в навчання. До теперішнього часу це втручання обмежувалося фінансовою підтримкою місцевих і релігійних шкіл, їхнім загальним інспектуванням та педагогічним спрямуванням. Останнім часом, із прийняттям закону 1944 року, держава взяла на себе загальне управління освітою, залишивши автономію організаціям та інституціям, котрі підтримують школи”, – роз’яснював Лоренсо Лузуріага [1, с. 134].

Демократична педагогічна політика, на відміну від інших, сприяє максимальному розвиненню природних можливостей усіх членів суспільства, незалежно від їхнього економічного становища, соціального статусу, національної чи релігійної ознак. Вона орієнтується на контролювання суспільних суперечностей та допомогу нужденним особам; проводить у життя ідеї всезагальності, обов’язковості, наступності та світськості освіти. Демократичними гаслами вважав Лоренсо Лузуріага педагогічні заклики про “рівні можливості”

в США, “уніфіковану школу” в Німеччині, “єдину школу” у Франції, “середню освіту для всіх” у Великій Британії [1, с. 136–137].

У фундаментальній праці “Історія освіти і педагогіки” (Буенос-Айрес, 1971 р., вперше видано 1953 р.) науковець стверджував, що виховання – це суспільне явище, яке сприяє підтриманню колективної єдності. В історії людства в різні часи, наприклад, у Стародавніх Греції та Римі, система виховання зводилася, орієнтуючись передусім на політичні фактори [2, с. 11].

Ідеї про політичну педагогіку знайшли відображення і в більш ранніх наукових публікаціях Лоренсо Лузуріаги. У статті “Об’єднана школа” (*Monitor de la educacion comun*, 1922 р.) педагог визначав концепт унітарної (єдиної) школи як “політико-соціальний”. На його переконання, впровадження унітарної школи сприятиме набуттю елементарної освіти та культурному піднесенню величезної народної маси [3, с. 305].

У книзі “Єдина школа” (Мадрид, 1931 р.) Лоренсо Лузуріага наголошував, що концепт “єдина школа” має розумітися саме в соціально-педагогічному значенні, у значенні “втілення соціально-політичних вимог суспільства про народну освіту” [4, с. 23].

Відповідно до педагогічної концепції Лоренсо Лузуріаги політико-педагогічними феноменами виступають законодавство про освіту, народна освіта (світська, національна, державна), міжнародна освіта, професійна освіта, релігійне виховання та деякі інші явища.

Одним із найбільш значущих політико-педагогічних феноменів Лоренсо Лузуріага бачив релігійне виховання і зауважував, що проблема релігійного виховання чи не найбільше піддавалася полеміці в історії педагогіки, а в XIX ст. – взагалі була “основною проблемою” [1, с. 148].

Педагог роз’яснював, що церква мала великий вплив на освіту в історії західноєвропейських країн, особливо в середньовічний час, хоча ніколи церква не була монополістом у виховній сфері. Найбільш тривалою історичною традицією релігійного виховання вирізнялися країни Європи, в яких державною релігією був католицизм, зокрема Іспанія і Португалія. Католицька церква в цих країнах вимагала, щоби виховання й освіта базувалися на християнському вченні, і рішуче боролася зі спробами секуляризації освітньої сфери. Виховання під егідою католицької церкви мало виключний характер. У папських енцикліках, особливо в Енцикліці Пія XI (1929 р.), нейтральна та світська школи осуджувалися [1, с. 149–150].

У тих країнах, де після Реформації поширився протестантизм (лютеранство, англіканство, кальвінізм і т. п.), релігійне виховання здійснювалося під егідою церкви, проте церква не була єдиним й основним фактором впливу на освітню галузь. У протестантських країнах (Німеччина, Велика

Британія, Швеція та ін.) швидко розвинулася мультіконфесіональна школа, а з часом – і позаконфесіональна [1, с. 151].

За твердженням Лоренсо Лузуріаги, “позаконфесіональна освіта поширилася в європейських країнах внаслідок процесів секуляризації та лібералізації, започаткованих в епоху Відродження” [1, с. 153].

У монографії “Історія народної освіти” (Буенос-Айрес, 1946 р.) Лоренсо Лузуріага висловлював міркування, що саме з часів Реформації XVI ст. в європейських протестантських країнах розвинулася державна освіта для народних мас і тривалий час вона контролювалася місцевою владою та церквою [5, с. 15].

У країнах із католицьким віросповіданням (Франція, Італія, Іспанія, Португалія та ін.) у XVI–XVII ст. освіта здебільшого контролювалася церквою. “Єдиними інституціями народного характеру в цю епоху були університети та муніципальні школи. Проте й ті, й інші були наділені автономіями і не становили систему народної освіти”, – підкреслював Лоренсо Лузуріага [5, с. 41].

В іншій праці – “Історія освіти і педагогіки” науковець указував, що поява християнства в свій час змінила хід історії західної цивілізації. Християнське виховання ґрунтувалося на таких ідеях: визнання цінності індивіда як божественного творіння; прагнення до витворення всесвітнього людського братства; фундація людських відносин на любові та милосерді; визнання істотної рівності всіх людей, незалежно від їхнього економічного становища чи приналежності до соціального класу; надання переваг способу життя чуттєвому й сентиментальному перед життям інтелектуальним; знецінення теперішнього земного життя порівняно з буттям подальшим, а звідси – спрямування виховання людини на виконання земного призначення задля досягнення вічного щастя; розуміння церкви як підпори християнської віри, а отже, наставника у справі виховання [2, с. 78].

На переконання Лоренсо Лузуріаги, Реформація в Європі – “складник великого гуманістичного руху, започаткованого в Епоху Відродження; просякнення гуманізмом релігійного життя” [2, с. 113].

Гуманістичні і Реформаційні ідеї були схожі, по-перше, в аспекті визнання цінності особистості та її свободи; по-друге, стосовно заперечення всілякого догматичного авторитету; по-третє, щодо фокусування саме на духовному житті людини, а не на прийнятих вченнях. “Реформація більше, ніж Гуманізм, сприяла соціальним змінам”, – констатував педагог [2, с. 113].

Так, одним із найважливіших наслідків Реформації стало розвинення по-справжньому народної освіти, оскільки навчитися читати Біблію стало справою кожного. Від XVI ст. у протестантських країнах елементарна початкова освіта стала доступною

для народних мас. Значущим завоюванням Реформації було й те, що ця освіта дедалі більше набувала національного характеру [2, с. 114].

У монографії “Соціальна і політична педагогіка” Лоренсо Лузуріага вилучувався більш категорично: “Реформація сприяла педагогічній політиці релігійного національного характеру. А освіта, в дійсності, була інструментом церкви, однак церкви націоналізованої і, отже, тісно пов’язаної із державою” [1, с. 115].

Від XVI ст. в Європі поширювалася світська освіта, а держава поступово перебирала на себе виховну функцію, раніше виконувану церквою. Ідея школи без релігії захищалася мислителями доби Просвітництва. Протягом XIX ст. точилася постійна боротьба між церквою і державою стосовно світської освіти. У Франції у 1882 році було прийнято освітній закон Жюля Феррі, згідно з яким навчання релігії припинялося в школах, натомість упроваджувалося “моральне і громадянське виховання”. В той же час у державних школах залишався один день на тиждень, здебільшого – неділя, коли батьки могли приділити релігійному вихованню дітей поза межами школи [1, с. 155–156].

Народна освіта – інший значущий політико-педагогічний феномен у педагогічній концепції Лоренсо Лузуріаги. Її становлення в європейських протестантських країнах було пов’язано з Реформацією XVI ст. Видані в німецьких землях Гессені (1526 р.), Вюртемберзі (1559 р.), Саксонії (1580 р.), ордонанси про створення міських шкіл засвідчили державне втручання в освітню сферу [1, с. 182; 5, с. 21–22].

До кінця XVI ст. систему німецької народної освіти становили: а) початкові народні школи, які надавали елементарне навчання і мали переважно релігійний характер; б) латинські або середні школи, призначені для буржуазії; в) вищі школи та університети, змінені в реформаційному релігійному дусі, орієнтовані на підготовлення вихованців до певної професії [5, с. 23].

Далі, за твердженням Лоренсо Лузуріаги, “у XVIII ст. освіта стає по-справжньому народною та світською в державному сенсі – з просвітницьким абсолютизмом і в національному сенсі – із Французькою революцією” [1, с. 183].

У Німеччині в 1763 році був уведений перший в Європі шкільний закон (General-Land-Schulreglement), який зобов’язував дітей віком від 5 до 13–14 років відвідувати школу [1, с. 183; 2, с. 52–53].

Розбудова систем народної освіти у XVIII ст. здійснювалася також в Австрійській імперії (Марія Тереза, Йосиф II) та в Іспанському Королівстві (Карлос III) [1, с. 183].

“Протягом XIX ст. продовжувався процес націоналізації і демократизації освіти”, – зазначав Лоренсо Лузуріага [1, с. 184].

В Іспанії Конституцією Монархії 1812 року встановлювалася національна освіта. У Франції реформи Франсуа Гізо 1833 року сприяли організації національної освіти в країні. Зорганізація національної освіти в Аргентині відбулася в 1884 році, передумовами для цього послуговували реформи Домінго Фаустіно Сарм’єнто у провінції Буенос-Айрес у 1856–1862 роках. Такі ж тенденції мали місце в інших розвинених країнах [1, с. 184].

“Саме в цьому столітті, – підкреслював Лоренсо Лузуріага, – точилася найінтенсивніша боротьба політичних партій, консервативних і прогресивних, реакційних і ліберальних, клерикальних і державних, за вплив на освіту та народну школу. Загалом, можна сказати, що йшла боротьба між церквами й державою стосовно освіти і, врешті-решт, перемогла остання, а в кожній країні постала національна народна освіта” [5, с. 94].

У XIX ст. вирізнялися ще два періоди, на погляд Лоренсо Лузуріаги, – період до європейських революцій 1848 року та інший період – після них. У межах першого періоду в європейських країнах намагалися реалізувати в народній освіті принципи, ініційовані Французькою революцією, а згодом, у межах іншого періоду, – фактично організувалися системи національної освіти в більшості європейських та американських країн [5, с. 95].

“У XX ст. народна освіта тяжіє до демократичного характеру, що розуміється більше в соціальному аспекті, хоча і з відхиленнями та недовготривалими відступами”, – зазначав педагог [1, с. 184–185].

Далі він пояснював, що народна освіта має свої особливості в різних сучасних країнах. Так, у Великій Британії народна освіта має суспільний характер зі значною місцевою та педагогічною автономіями, із втручанням держави; у Німеччині народна освіта – це освіта державна, не позбавлена місцевої автономії та соціальної участі; у Франції – так само це державна освіта, проте централізована, без місцевої автономії, із незначною соціальною участю; у США – народна освіта славиться місцевою автономією, хоча контролюється державою і допускає громадську участь; у Радянському Союзі – народна освіта здійснюється виключно під егідою держави, не допускається ні соціальна участь, ні педагогічна автономія [1, с. 186].

Лоренсо Лузуріага вважав за необхідне визначити і “дух народної освіти” в цих країнах. В англійській освіті переважає формування характеру, особистості – в ліберальному гуманістичному сенсі, спостерігається “антиінтелектуалістська тенденція” [1, с. 186]. Французька освіта передовсім спрямовується на інтелектуалізм, класику, виховання строгої дисципліни, хоча нею недооцінюється виховання характеру. Порівняно з англійською освітою вона має більш демократичний характер. У німецькій освіті – домінує інтелектуальна орієнтація, щоправда, у філософському сенсі, а не

в науковому. Північноамериканська освіта має характер прагматичний, у ній втілюються множинність шляхів та свобода вибору [1, с. 187].

На думку Лоренсо Лузуріаги, сучасна народна освіта організована в систему за різними ступенями та здійснювана різними освітніми інституціями. Якщо не зважати на національні розбіжності в різних країнах, то в цій системі можна чітко розмежувати три освітні ступені: I – початковий (материнська школа, дитячий садок, початкова школа); II – середній (гуманітарний коледж, реальна школа, середня технічна школа); III – вищий (університет, вища технічна школа). Крім того, в системі народної освіти варто розрізнати освітні інституції основні і додаткові [1, с. 196–197].

Отже, Лоренсо Лузуріага бачив народну освіту найзначнішим політико-педагогічним феноменом. Визначення основних тенденцій розвитку народної освіти в розвинених країнах Європи та Америки, на переконання педагога, було одним із найважливіших завдань політичної педагогіки, призначеної дослідити національні законодавства про освіту та знайти відповіді на питання, яким чином і за допомогою яких організаційних заходів мають реалізовуватися права громадян на освіту та розвиватися особистісні дарування і здібності.

Стосовно законодавства про освіту як політико-педагогічного явища Лоренсо Лузуріага прагнув з'ясувати основні тенденції закріплення громадянського права на освіту в конституціях європейських та американських країн. З-поміж європейських країн першою вписала в свою Конституцію право на освіту громадян Франція. У Конституції 1793 року (в редакції 24 червня) зазначалося, що “народна освіта необхідна всім” [1, с. 171]; “суспільство має сприяти всіма силами прогресу народного розуму та прагненню кожного навчатися” [1, с. 172].

Наступною Іспанія включила в політичну Конституцію 1812 року статтю про народну освіту. У преамбулі стверджувалося: “Держава не менш, ніж солдати, які її захищають, потребує громадян, спроможних просвітити націю і посприяти її щастю всілякого роду істинами та знаннями. Тож, одна з перших справ, котрою мають займатися представники величного й шляхетного народу, є народна освіта” [1, с. 172].

Вказувалося, що народна освіта має бути “загальною і однорідною та національною за характером” [1, с. 172].

На жаль, положення ліберальної конституції Іспанської монархії не могли в той час втілитися в життя. Протягом XIX ст. інші країни Європи не

включали в свої конституції положення стосовно освіти, хоча деінде видавалися закони про народну освіту. Конституційні права на освіту закріплювалися в європейських країнах уже після Першої світової війни (Німеччина 1919 р., Іспанія 1931 р., Португалія 1933 р., Ірландія 1937 р.) та особливо після Другої світової війни (Франція 1946 р., Італія 1946 р., ФРН і НДР 1948 р., Чехословаччина 1949 р. та ін.) [1, с. 173].

Висновки. У науковому доробку визначного іспанського педагога Лоренсо Лузуріаги, виданому і на Батьківщині, і в еміграції, сконцентровано розмаїття оригінальних педагогічних ідей. За науковим напрямом “політична педагогіка” в іспаномовних країнах складно знайти більш системне і ґрунтовне дослідження, аніж здійснюване Лоренсо Лузуріагою від 1920-х років й оформлене в основних його монографіях 1950-х років. Розуміючи політичну педагогіку як похідну від соціальної, науковець обґрунтовував значення держави (як автономного соціального суб’єкта) в гарантуванні й захисті громадянського права на освіту, а також доводив, що в політичній історії європейських та американських країн освітній фактор часто мав вирішальну роль у державотворенні та прогресуванні народів. Держава як інструмент суспільно-політичної дії, покликана генерувати й реалізовувати рішення задля підтримання та розвинення соціуму в цілому. В історії європейської цивілізації неможливо було би досягти вершин культурного піднесення без втручання держав в освітню сферу та проведення цілеспрямованої державної освітньої політики. Тож, політична педагогіка, ставлячи собі за мету вивчення засад державної освітньої політики та закономірностей розвинення освітньої сфери під політико-державним управлінням, сприятиме розширенню наукових уявлень про педагогічні феномени та процеси.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Luzuriaga L. *Pedagogia social y politica*. Buenos Aires : Ed. Losada S. A., 1958. 230 p.
2. Luzuriaga L. *Historia de la educacion y la pedagogia*. Buenos Aires : Ed. Losada, 1971. 282 p.
3. Luzuriaga L. *Progresos de la organizacion escolar europea. La escuela unificada. Monitor de la educacion comun*. 1922. № 597, año 40. P. 305–308.
4. Luzuriaga L. *La escuela unica*. Madrid: Publicaciones de la Revista de pedagogia. 1931. Vol. 2. 126 p.
5. Luzuriaga L. *Historia de la educacion publica*. Buenos Aires : Ed. Losada S. A., 1946. 250 p.
6. Luzuriaga L. *Pedagogia*. Buenos Aires : Ed. Losada S. A., 1981. 331 p.